(1) श्रिराम हृदयिं वसो। जळरासि जैसा हेलावे। तैसे उरित कपीपादपाचे थोवे। पृथक पृथक जरी सांगा
वे। तरी सर्वहि पर्वत पानि॥१॥ कुंभकर्ण करितो भयंकर स्पंदे। तेणे तउडिति शैलाचि दोंदे। सादरि मा
जि निपतति भ्यापदे। अतिभयास्तव॥२॥ तैसे नेल ताम गवरे। संग्रामा सर्वहि पुकारे। त्याच्या पायांने वि
कुरे भो वरे। म्हणउनि निश्चळ तानां हि॥३॥ पाहाता वाहिनि मा हाउग्र। युद्धा कारणे उत्कंठित समग्र।
कुंभकर्णा निरेखोनि व्यग्र। येकहि नाहि ठाणी॥४॥ तैसा विक्रम देखोनि कपिचा। साम्रति कुंभकर्ण बोलेव
चा। म्हणे रे कपी हो तुम्हा मज युद्धाचा। संभ्रम धैर्य पूर्ववादे॥५॥ तारु फिरत जैसे समुद्रावरी। ते
णे वावरावे कैसे थीलरी। सार्थ उमंउ व नमा अवधारी। तो मुशक बिळी कैसा सामावे॥६॥ पीप्प
ळीका पंक्ति त्याधंवांत। कैसा धावेल तो मदोन्मत। अजापाळ मंउळी पंडित। काय श्लाघ्यता
पावेल॥७॥ म्हणउनि यांम्यां कुंभकर्णे। तुम्हा वानरांसी युद्ध करणे। येसे मासिये अंतःकर्णी सा
सीले नेदिजे सत्य॥८॥ मासीये उदरी उभ्द वला क्षुधानळ। जैसा प्रळय भ्रमु केला काळ। तुम्हा सर्वां
चि प्राणाहुति करीं तात्काळ। न लगे मज॥९॥ जैसा कुंभकर्ण बोलिला घोरवानि। अंतकासमान शुळ
पानि। तया उजु वानरगनि। ऋक्षमकाल्हस्य लाविले॥१०॥ कपी कुंभकर्ण देखिला कैसा। टेकणला
विले आकाशा। तयासि देखोनि जिस दिशा। दिग्गजा आउगळीबा॥११॥ उंचपणे जैसा मंदराचळ॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

२

भुवनत्रयमाथिळे ऐसा क्रोधयेळ ॥ दक्षणकरीं धरीला सुळ ॥ गौरीगर्भांतक ॥१२॥ तैसा कुंभकर्ण उभा
रणरंगी ॥ नैरुसकट करी हिंडागी ॥ ते प्रवर्तले युद्धालागी ॥ जैसा मेघगगणांत ॥१३॥ गर्जति उर्ध्वे विकि
सवगात्रे ॥ वानरासि हाणती नानाशस्त्रे ॥ सासरीसि कपीचि गात्रे श्रोणितस्रवति ॥१४॥ देवाचिये प्रतिमल्ले
राक्षसविन ॥ करावळनोंडे प्रचंडउदर ॥ धनुष्यबाणउत्तियाशर ॥ सोडिति संख्येरहित ॥१५॥ घोरतयाचि सि
रसुटी ॥ अतिवोढिवोढोनि बोटां गुंजे ॥ पश्च[illegible]सातनयाचे पुधाटी ॥ गगनगर्जतजैसे ॥१६॥ प्रज
ळधारासेवीति शेल वृष्टी ॥ तैसे कपीचिये ति[illegible] सन्मुखरष्टी ॥ तैसे रामदास देखोनि हष्टी ॥ क्रोधे काळा
ग्नी जाल्ले ॥१७॥ विरोतम ते पल्वंगम ॥ सिं[illegible]शिखरे हम ॥ मुखीउमटति राम स्मिम ॥
चंड घेघेपणाचे ॥१८॥ पाचारुनि परविराते ॥ प्रहर[illegible] पतिउर्ध्वहस्ते ॥ तेसम इस्तुमिवरी श्रोनिते ॥
खेळो आरंभिले ॥१९॥ विरासि युद्धाचे पर[illegible]स्परे ताडिति सन्मुख ॥ वर्मि घाय लागति ते
दुख ॥ विस्त्री विसरति ॥२०॥ अतिआवेशा उभय दळी ॥ विक्रमे भिडति अनुर्बळी ॥ पुढे कुंभकर्णे तेचि
काळी ॥ कपिसेनेवरी धाविनिला ॥२१॥ सुतेम झावया काळु आला ॥ तैसा कुंभकर्ण कपीवरि लोटला ॥
रेंनाळी पसतुनि लागला ॥ यासुज मित्राते ॥२२॥ पुढे कुंभकर्ण देखत क्षणी ॥ कोटियेक लोटले ह
मपानि ॥ तसे उठीत रणधरणी ॥ हाणति सिळाशिखरे ॥२३॥ कुंजराचे पुष्टीवरी ॥ मेघवतैसे जळधारी ॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

20

त्याणेत्याकायगजाचेशरीरी।घायपडतिमोटे।२५॥ऐसेकुंभकर्णाचेशरीरीन।वरीपडनिपाषाणतरुवर॥
परीतोनमनीनघायवान्नर॥संक्रातुव्वागला।२६॥जीकडेउयकवाटतिवान्नर।तिकडेहाणेपायाचिपाप॥
तयास्तशीसेहोतिचुर॥पडतिपृथ्वीवरी।२७॥विशाळपसरीलेआवाळे॥जाणेब्रह्मांडमाच्यिलसगळे॥
कपीयासिलेयेकेवेळे।तेसंरव्याएकापा।२८॥जैसेनवनितावेगोवळे॥च्यौन्ह्यासिसहस्त्रयासिलेसगळे॥
आठसहस्त्रध्वेतिसआगळे॥माजुनिसांडिले॥२[illegible]येका[...]चेरवीरीटणांगनिधावत।फुसरियाणेवान्नरा॥
ताडिन।कोव्ळदंडातुव्यवामहस्त।तेणेत्राह[...]दिनजस।२९॥कपीकटकातभ्रमेसुव्व।जैसाक्षिरार्णवी॥
मंदिराचळ॥महाविरगणासुटलापळ।अ[...]सिकार[...]रदेखोनि।३०॥रणालक्ष्मणवानियाचेपोट।सधे॥
फीरेकुंभकर्णाचीचरणलात।तेणेवान्नरतिव[...]गेतरुन्नाचेसहस्त्र।३१॥कुंभकर्णसंव्हारीकपीवा॥
हिनि।मुरव्यमेउव्हीकदेखिलोचनि॥समा[...]नाअंजनिस्तोविरधाविनला।३२॥पुढेहनुमं॥
तेलक्ताम्हे।गीरिघेतलाज्यावरीअस्तिस्रृंगे॥दोईउभवंडिलाचक्रवेगे।दाकिलाकुंभकर्णावरी।३३॥
पर्वतकुंभकर्णेदेखिलादृष्टि।हाणोनिफोडिलावज्रमुष्टी।तोपृथ्वीवरीपडतापुष्टी।कुर्माचिसांजर॥
ली।३४॥कुंभकर्णल्लणेहणुमंता।उभापळोनकोपरता।लंकादग्धकेलीतेफळआता।भोगीनेजन्मी
याचे।३५॥हस्तीहोतामहासुव्व।त्यानेताडिलाअंजनिचाबाळ।हास्तवसुर्छनाआलियेकपळ॥प

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

उलथुनु मुंडकी ॥ ७४ ॥ हनुमंत ब्येथा पावला सुके हे देखीले देखेवेनि ळे ॥ मग पर्वत घेउनि भुजा बळे टाकिला

कुंभकर्णावरी ॥ ७५ ॥ गीरी देखोनि वानरारी येन सैलीला मुष्टीवरी ॥ जैसा नेकुंजर सुंड धारी कृपियाचे फळ

झेली ॥ ७६ ॥ पर्वत पीष्ट केला जवलिला ॥ मग म्हणे उभा ने उभा निका तु सा देह दिसे मासा चा गोळा सासि

टा चिण गुळे ॥ ७७ ॥ ऐसे म्हणोनि टाकिला वरी ॥ तेन आउधा तलाचो घोवि रि ॥ ते कोपा कोपा म्हणा तत्तरी

रुषभ शरभ गवाक्ष ॥ ७८ ॥ गंधमादन चौधियांचे नाम ॥ गीरी घेतले ज्या वरी महा हम ॥ सुरव ध्वनि गर्जवि

ले व्योम ॥ पुढे कुंभकर्णा ताडिला ॥ ८१ ॥ त्यांची पर्वत येके वेळे ॥ यत्ना फोडिले राक्षेसे सुळे ॥ पृथ्वी वरी पडली

उरवळे ॥ सहस्रे कपी जाली ॥ ८२ ॥ पुढे कुंभकर्णे ... धोर घेषे चौदासि हाकिले ॥ त्या ध्वनिस्त वथ

रारिले ॥ मंडळ अवनिचे ॥ ८३ ॥ मग वान्नर रूपांग ... धरीले दोहि चरणी ॥ फीरावीले तो नाम चरणी ॥

दुसरे दोघे मुर्छित केले ॥ ८४ ॥ पापर सांडिली ... निवना डिला सेनापती ॥ आपिक महा विरदंति

या लुण फोडिना जाला ॥ ८५ ॥ लद दांता समाण कुंभकर्णाते देखोनि कपी कापति भयाभीते कीत्ति ये

क कपि किस्कोरनार्थाते ॥ शरण गेले वेगे ॥ ८६ ॥ हे लक ना स्वि कपीश्वरे ॥ गीरि घेतला ॥ त्यावरी व हु

त शिखरे ॥ धावोनि कुंभकर्णावरी थोरे ॥ कोपे टाकिला ॥ ८७ ॥ कुंभकर्णे गीरी यनक्षणी ॥ सुळे फोडो

नि टाकिला धरनि ॥ मग सुग्रिवा प्रति गंभिर वाणि ॥ वचन बोलता जाला ॥ ८८ ॥ आरे सविता सुता कपीश्रेष्टा ॥

मलासापउल्गसिमांसपुष्टा॥आतांतुझेनिसर्वांगिसेंतुष्या॥आत्मधातुकरीन॥४५॥तुवाआरंभीब्रह्मदारवविलेंगो
पुरीलंकेसासियुद्धकेलेगऐसेआजीमजस्तनपावे॥मोहदरावेनिसुरेख॥४६॥राघभेंजत्तानाडिलागळु॥तैसातुवांथडकिल
राक्षसराजु॥तेनेभ्रमेआजीमजउजु॥संग्रामाआलासी॥४७॥थिजलियातुपाचापुनज्ञ॥उओनियासिल्यमार्तेउमंड
वा॥कींपतंगजअग्निज्वाळा॥प्राशपाकरील॥४८॥चित्रिचियाभुजंगाचिवेढी॥वैरेपडेवेननासुतावेकुंगी॥स्मशानि
वेप्रेनउजेनिविदृगुंडी॥दर्दांनाचाधरील॥४९॥तुणआहारीपेगोवदखेवाउनिश्टंगे॥धावोनिसिहांसिछेदिलेंनि
बेंगे॥गीळावयावेडे शेरशिंगजामागे॥पिपलि[illegible]गीळे॥५०॥ऐसेसुयोनाघउेलजेसमर॥तेधैर्यता
केलेतुसाठार॥मजसिसंघटनाजीनिसिहादर[illegible]धरी॥५१॥आताअसोमाझेबोलने॥तुदारवि
वीरवादीचेवेकरणे॥पुष्टीदेउनिपवसिसरीउण[illegible]सुर्यवंशासी॥५२॥ऐसिकुंभकर्णाचिउत्तरे॥आगळी
ऐकिलीवानरश्वरे॥मगप्रतिउत्तरे तुरे॥[illegible]णात[illegible]॥५३॥आरेकुंभकर्णाबहीरसुदा॥भ्रांतामुठीची
यासमुद्रा॥नेत्रपुसीअच्यापिनिद्रा॥निरसलेनाहातुसी॥५४॥तुयानिद्रार्णवाभितरी॥बुडोनिगेलासी
जन्मवरी॥जैसागर्भांधवीवरी॥बुडालामहादोशास्त्रव॥५५॥धिगधिगतेजन्मतुसे॥व्यर्थजननिर्बोउद
रीकेलेवोसे॥तुयेकपुरुषऐसेमनमासे॥साक्षितेनेरेपाहाता॥५६॥दिवानिद्रारहिनजग॥भोगीलसेइश्वरर
नभोग॥जववरीप्राणीयाचेनपसांग॥तववरीकाळसार्थक॥५७॥तैसेसर्वकाळतुजनाहि॥जितचिप्रेततुल्य
निद्रावसेदेहि॥बीळामध्येपसरलाअहिजैसा॥तैसातुपापात्मा॥५८॥आनिस्फूरतसुखाचाअनुभव॥जास्त्व
भीलिसिचालालासिव॥स्यानेनेकीलाचाजीव॥जोरेहिनरणांनरी॥५९॥जपस्प्रसवतिगोमटी॥याआ

नंद्यवेगव्हेरवासोंठी ॥ कुकर्मांचिजाणराहाटी ॥ जगरहितदीपें ॥ ८० ॥ तैसातुसुवेंसीजन्मोनि ॥ बुडालासीयेनिस्त
बेसनि ॥ तो कुत्रयनांदेत्रिभुवनि ॥ त्सावेगव्हातुजभाग्ये ॥ ८१ ॥ कितेकुसहस्रवतुषेरावणे ॥ राज्यकेलेजेशिवाचेदे
नि ॥ अंतआलियामरसाकारणे ॥ तुजउठविलेआता ॥ ८२ ॥ आनेबोलिजेसनीगतपुतुषपल्हि ॥ तिसबोलाविनवा
5 तीवाद्याचेध्वनि ॥ तेमिरवनपडेअग्नि ॥ माजीपतंगजेसा ॥ ८३ ॥ तैसेआजीतुजदृशासिद्दे ॥ मिरवनरणापाठविलेग
जेदे ॥ आतारामशरल्क्षपावेश्वानरे ॥ तुझेप्राणघ्यासिजेति ॥ ८४ ॥ तुलबजीकेवेनिमाने ॥ बोलीलासीमजप्रतिव
वणे ॥ तेनिर्फळजेसिसुमने ॥ वंध्यावृक्षीचि ॥ ८५ ॥ सिंहाचेनपेटेव्हीगजु ॥ तैसातुजालासिमजउजु ॥ मीवधुनरी
अंतकतुसानघुराजु ॥ ऐसेभविष्यजसे ॥ ८६ ॥ आ [illegible] चपेटे ॥ मेरुचासुसवदृतोठारतुटे ॥ सुष्टीप्रहरेतुसे
हृदयफुटे ॥ ऐसेअपुर्वकाये ॥ ८७ ॥ परस्परेसंघटन [illegible] पप्रतिज्ञापाहेमासी ॥ चंउकायाविठंबिणतुसी ॥
येथसंग्रायोनेधरी ॥ ८८ ॥ तुझीयाम्हकुटीमध्यप्रमा [illegible] नाशीकाचेंखंडणा ॥ नामधारकदोन्हीकर्ण ॥ छेदुनि
साडिणतुझे ॥ ८९ ॥ ऐसिसुग्रीवाचिआगळीस्येल ॥ कुंभकर्णादि [illegible] उठेआगळेबोल ॥ एकोनिकोपलावहुसाल
वेधुरावणाचा ॥ ९० ॥ मगसुग्रीवासीह्मणेरेमर्कटा ॥ [illegible] कापुपाअधिकबोलसिदेघिटा ॥ आतायेमपुरीच्यि
वाटा ॥ पाठविणसिघ्रकाळे ॥ ९१ ॥ मगगर्जीनलाजेसाकाळ ॥ सांभाळीह्मणउनिटाकिलाशुळ ॥ तवजयाच्या
पिताअनिळ ॥ सान्हेउआणकेले ॥ ९२ ॥ सुळमेरावासुग्यिवाचेशरीरे ॥ तोहणुमंतेधरीवारोहिकरी ॥ मोडोनिसं
साडिलाजेसासपरी ॥ कान्दव्यरबेडि ॥ ९३ ॥ ऐसेहणुमंताचेभुजाबळ ॥ देखीलेकुंभकर्णविशाळ ॥ सुग्रिवा
सीशुळनलगेनिर्फळ ॥ सनोरथजावा ॥ ९४ ॥ मगरौंद्रसुखाउनितीबिळदृष्टी ॥ हाकरेउनिवबोलीमुष्टी ॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

५४ धावोनिकपीनाथाचेपुष्टि। मुष्टीप्रहरदिधला॥ ७४ पर्वतपाठारीवज्रआदळे। तैसीसुग्रिवासिशत्रुस्विमु
ष्टीमिळे॥ तयाघायासरीसादेहलोळे। मुतळीकपीराव॥ ८० अस्तुजाणिउकळीवाहेनोंडि। पडलीसुग्रिवाचिमु
रवकुंडि॥ देखोनिकुंभकर्णउठालातुपांडि। उचलुनिकक्षेघानला॥ ८१ मार्तंडमंडळप्रकटनपे। जेमेघपडली
जैसेहारपे। तैसाकुंभकर्णाचेकक्षेखोपे। सुग्रिवगुप्तजाला॥ ८२ सुग्रिवसापडलासंग्रामरंगणी॥ आनंद
कुंभकर्णाचेअंतःकर्णि॥ सांडिलीसंग्रामाचीधरणी॥ [illegible] उपरतला॥ ८३ साधकासिसाध्यजालीसिद्धी।
निर्दैवासिप्राप्तजालीनिधी॥ तैसेसुरवशत्रुसि [illegible] सापडलियाशत्रु॥ ८४ विरदेवतेचेनियोगे॥ साधिला
पातीरवाप्रसंगे॥ आनंदेउल्लतुवातुवेगे॥ [illegible]॥ ८५ त्रिंशाळपर्वताचिदरी॥ तयामाजीयुतला
केशरी॥ तैसानिवेष्टीतकपींद्रकक्षपिंजरी॥ कुंभकर्णाचिये॥ ८६ कुंभकर्णकक्षेचेकवरीज्वार॥ तेथेगळति
श्वेदाचेपाझर॥ तेनेजळेसुग्रीवाचेशरीर॥ [illegible] तुस्मात ८७॥ महादुर्गंधिचाकुंडि॥ पडलीकस्तु
रीम्रगाचिमुरकुंडी॥ तैसेसुग्रिवासिजालेप्राप्तताडे॥ कुवासभरतआहे॥ ८८ पुढेवाळीअनुजेक
येकेले॥ सर्वांगआपुलेसंकोचिले॥ कक्षपासावसोडविले॥ शरीरबुद्धीस्तव॥ ८९ मायाप्रपंचाचिये
मीठी॥ पडलिविवेकाचियेकेठी॥ हेष्ठापोनिवैरागीजेठी॥ सोडविआपणाते॥ ९० महाजाळीमघुनिव्या
घ्रनिघाला॥ किभुजंगबिळाबाहिरीआला॥ तेसासुग्रिववेगळाजाला॥ कक्षेचेकोठाराहुनि॥ ९१॥
मगनोकपीचक्रचुडामनि॥ प्रतिज्ञास्मरेनिजअंतःकर्णि॥ शत्रुचियाकर्णनाशिकाचीखंडणि॥ करिताजाला॥
बरवाफावलाप्रसंग॥ केलातेकाळीअतिवेग॥ पाहातानिमिशाचाशतांशभाग॥ इतुकियातत्तसकेले॥ ९२॥

Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

छेदिले दयकर्ण दोन्ही हस्ती ॥ नासिक खंडिले मुखदंति ॥ ऐसे करोनि नोवानरपति ॥ गेले निजा स्वाम
नोवेगे ॥ ९३ ॥ निर्नाशिक केला कुंभकर्ण ॥ सिद्धी नेला प्रतिज्ञापण ॥ जेथे कपीसमवेत सितारमण ॥ सु
र्पणा ऐसा आला तेथे ॥ ९४ ॥ स्वासन संडित यतक्षणी ॥ मस्तक ठेविला स्वामिचरणी ॥ तव परमानंदे पी
युषवाणि ॥ रघुनाथे गौरविला ॥ ९५ ॥ आलींगणा निघाला जांबुवंत ॥ नळ निळ अंगद हणुमंत ॥ येरी पु
ष्पाचा पर्वत ॥ सुग्रीवावरी केला ॥ ९७ ॥ कुंभकर्णाचे कर्णनासिक ॥ छेदिले हे परम कैतुक ॥ तेणे विनो
दे वानरकटक ॥ गर्जना करी वेळोवेळा ॥ ९८ ॥ आता पुनरपि युध्याकारणे ॥ कुंभकर्ण येइल देखोनि उ
पो ॥ संग्रामि रामाचेनि बाणे ॥ देह ठेविल रणी ॥ ९९ ॥ रतिनिमियुद्धकांड कथारसु ॥ श्रवणे नलगे ह
भवलेशु ॥ वाल्मीक बोलिला श्लोकांशु ॥ ते म्हणे कृष्णदास मुद्गल म्हणे ॥ श्रीरामाचे दासपणे स

Joint project of the Rajawade Samshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com